

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Кафедра народні інструменти України

ДИРИГУВАННЯ

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи

Освітній рівень – другий,
освітньо-науковий

Ступінь вищої освіти – Магістр

Галузь знань – 02 Культура і мистецтво

Спеціальність – 025 Музичне мистецтво

Харків - 2022

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи з навчальної дисципліни «Диригування» для здобувачів другого, освітньо-наукового рівня вищої освіти галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 025 Музичне мистецтво. 9 с.

Укладач: заслужений діяч мистецтв України, доктор мистецтва, старший викладач кафедри «народні інструменти України» Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, Стрілець Андрій Миколайович.

Рецензенти:

Заслужений діяч мистецтв України, професор Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського Міхєєв Б. О.

Завідувач кафедри «Оркестрові інструменти» Харківської державної академії культури, кандидат мистецтвознавства, доцент Гайденко І. А.

Методичні рекомендації до проведення самостійної роботи затверджено на засіданні науково-методичної ради Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (Протокол від 31 серпня 2022 року №1).

© Стрілець А. М., 2022

© Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 2022

1. Анотація навчальної дисципліни

Курс навчальної дисципліни «Диригування» є фундаментальним та професійно-орієнтовним у вивченні циклу фахових і практичних дисциплін здобувачами другого, освітньо-наукового рівня вищої освіти 1-2 року навчання оркестрового факультету кафедри «народні інструменти України» ХНУМ імені І. П. Котляревського спеціальності № 025 «Музичне мистецтво» спеціалізації «Народні інструменти». Курс складено відповідно до освітньо-наукової програми «Музичне мистецтво» підготовки магістрів та навчального плану, згідно з вимогами Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи. Опанування курсу дає змогу здобувачу освіти отримати освітню кваліфікацію «Магістр музичного мистецтва» та додаткову професійну кваліфікацію «Диригент оркестру народних інструментів». Курс дисципліни викладається для здобувачів освіти, які попередньо вивчали дисципліни «Основи диригування», «Диригування» та відповідні супроводжуючі профільні дисципліни протягом всього періоду підготовки *Бакалаврів*.

Метою вивчення дисципліни є: формування комплексу професійних компетентностей для прийняття правильних самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних виробничих умовах на базі широкого кола фундаментальних знань, одержаних у вищому навчальному закладі; підготовка висококваліфікованого диригента, здатного на практиці ефективно вирішувати широке коло завдань, пов'язаних зі становленням, розвитком і творчою діяльністю оркестру народних інструментів різного складу, (капели бандуристів); створення підґрунтя для подальшої плідної професійної діяльності молодого сучасного фахівця.

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає проведення самостійної роботи.

2. Методичні вказівки для самостійної роботи для здобувачів денної форми навчання

З навчальної дисципліни передбачені наступні види самостійної роботи здобувача вищої освіти: практичне вивчення творів програми та засвоєння прийомів техніки диригування; ознайомлення з літературою з переліку рекомендованої літератури; прослуховування аудіозаписів (відеозаписів) творів, що входять в програму студента, та порівняння виконавських інтерпретацій; ознайомлення з творчістю композитора, твори якого входять до програми; відвідування концертів симфонічної музики, оркестрів народних інструментів; оволодіння музичною термінологією; написання анотацій до творів, що вивчаються.

Зазначені види самостійної роботи виконуються здобувачем вищої освіти поза аудиторією.

Опанування матеріалу навчальної дисципліни передбачає самостійну роботу здобувачів в обсязі, що визначений у робочому навчальному плані. Обсяг самостійної роботи здобувачів денної форми навчання складає 45 годин.

Тема 1. Розвиток умінь та навичок.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: удосконалення комплексу диригентських вмінь та навичок.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на попередній досвід опанування дисципліни «Диригування» I освітнього рівня та поради і приклади, наведені викладачем під час роботи над музичними творами програми в класі, здобувач освіти вдосконалює власний технічний арсенал – опановує нові технічні прийоми, працює над підвищенням виразності та ефективності показу, вдосконалює навички м'язового контролю. Доречним буде перегляд доступних відео, де працюють відомі диригенти, з подальшим обговоренням отриманого досвіду з викладачем у класі.

Перевірка результатів роботи: під час виконання програми в класі здобувач освіти демонструє покращення диригентських навичок, бажано здійснити відеофіксацію для подальшого обговорення і адекватного оцінювання.

Тема 2. Критерії добору диригентської аплікатури.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: розвиток аналітичної складової диригентського мислення.

Форма організації самостійної роботи: користуючись досвідом аналітичної і практичної роботи, отриманим під час роботи над музичними творами в класі, та настановами викладача, здобувач освіти спрямовує інтелектуальні зусилля на професійний аналіз критеріїв добору диригентської аплікатури, відповідно до творчих завдань які вирішуються. Перспективним завданням для самостійної роботи здобувача освіти є генерація власних аплікатурних варіантів, доцільність яких буде практично перевірятися під час занять в класі, що дозволить повністю розкрити складові професійної діяльності.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти презентує власні варіанти диригентської аплікатури на прикладі творів програми та спираючись на свою аналітичну роботу, пояснює принципи добору тих чи інших диригентських прийомів.

Тема 3. Навички розкриття художнього задуму автора.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: розвиток навичок аналізу авторського тексту партитури.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на настанови викладача, здобувач освіти самовдосконалюється у площині інтелектуальної роботи з партитурою музичного твору. Увага здобувача спрямовується на досягнення і розкриття змісту музичного твору в площині виявлення авторського задуму.

Доцільним є письмове складання анотацій та вивчення персоналій композиторів, авторів творів обраної програми.

Перевірка результатів роботи: під час заняття викладач розглядає анотації до творів, складені здобувачем освіти, та обговорює з ним результати самостійної інтелектуальної роботи здобувача.

Тема 4. Індивідуалізація диригентської техніки

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: формування «індивідуального обличчя» у диригентській техніці.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на поради і побажання викладача, здобувач освіти відшліфовує власні навички диригування. Для збільшення ефективності такої роботи доречним буде застосування пристроїв для відеозапису. Самостійний перегляд відео дає змогу провести ретельний аналіз власних досягнень, підкреслюючи найкращі з них, та вести пошук нових засобів виразності.

Перевірка результатів роботи: під час виконання програми в класі здобувач освіти демонструє власні надбання у техніці диригування та диригентській аплікатурі з акцентом на його творче «Я».

Тема 5. Засоби реалізації художнього задуму

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: удосконалення вмінь обирати вірні засоби практичної реалізації художнього задуму в музичному творі.

Форма організації самостійної роботи: під час роботи над музичними творами програми в класі проводиться всебічний аналіз арсеналу доступних диригенту засобів реалізації художнього змісту музичного твору. Самостійна робота спрямовується на поглиблення та практичне застосування означених навичок. Доречним буде перегляд доступних відео, де працюють відомі диригенти, з подальшим обговоренням отриманого досвіду з викладачем у класі.

Перевірка результатів роботи: під час виконання програми в класі здобувач освіти демонструє покращення комплексу власних диригентських навичок та раціональність застосування арсеналу доступних диригенту засобів реалізації художнього змісту музичного твору.

Тема 6. Напрацювання вмінь варіювати диригентську аплікатуру.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: удосконалення практичних вмінь диригента.

Форма організації самостійної роботи: під час роботи над музичними творами програми у класі викладач пропонує здобувачу освіти приклади застосовування кількох аплікатурних варіантів для одного і того ж фрагменту музичного твору, роблячи акцент на різні виконавські компоненти. Зміст самостійної роботи полягає у формуванні професійної навички застосування варіативної аплікатури, вмінні швидко віднаходити відмінні засоби диригентської виразності. Доречним

буде перегляд доступних відео, де працюють відомі диригенти, та відвідання живих концертів оркестрової музики.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти презентує вміння варіювати прийоми диригентської техніки, залежно від виконавських потреб. Викладач пропонує показати кілька варіантів диригентської аплікатури для одного і того ж музичного фрагменту.

Тема 7. Зміна інтерпретаційного задуму.

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: удосконалення виконавської майстерності диригента.

Форма організації самостійної роботи: зміст роботи полягає в інтелектуальному опануванні переліку виконавських компонентів, що дозволяють створити адекватну інтерпретацію, та формуванні комплексу фахових навичок, спрямованих на розкриття варіативного потенціалу музичного твору. Перспективним завданням є вміння проаналізувати можливі інтерпретаційні варіанти та практично корегувати власну інтерпретацію, залежно до концертної ситуації. Доречним є використання будь яких відео і аудіо джерел, що дозволяють робити порівняльний аналіз виконавських інтерпретацій різних диригентів.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти, спираючись на власну аналітичну роботу, презентує варіанти виконавської інтерпретації музичного тексту.

Тема 8. Засоби практичного втілення варіативної інтерпретації

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: удосконалення виконавської майстерності диригента.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на попередній досвід опанування дисципліни, здобувач освіти продовжує самовдосконалення у напрямку урізноманітнення техніки диригування. Зміст його роботи полягає у формуванні уміння здійснити термінові зміни у вже існуючу виконавську концепцію музичного твору виключно засобами мануальної техніки. Доцільним є перегляд доступних відео, де працюють відомі диригенти, та аналіз засобів їх впливу на виконавців.

Перевірка результатів роботи: під час виконання програми в класі здобувачу освіти пропонується втілити кілька відмінних варіантів інтерпретації творів програми без попереднього узгодження з концертмейстерами.

Тема 9. Підготовка твору власного інструментування.

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: удосконалення навичок практичної роботи диригента.

Форма організації самостійної роботи: здобувач освіти готує твір власного інструментування до постановки в оркестрі. Попередньо така постановка відбувається під час занять в класі. Таким чином, здобувач освіти самостійно

відтворює весь професійний діяльнісний комплекс диригента. У нагоді стане література зі списку рекомендованих джерел.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти презентує твір власного інструментування.

Тема 10. Поглиблений аналіз музичних творів програми

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: розвиток навичок аналізу авторського тексту партитури.

Форма організації самостійної роботи: зміст роботи полягає в удосконаленні фахових компетенцій пов'язаних з інтелектуально-аналітичною професійною складовою диригентських компетенцій. На ґрунті набутих навичок в класі здобувач освіти самостійно здійснює диригентсько-виконавський аналізі тексту партитури музичного твору та готує стисле і зрозуміле тлумачення композиторських ремарок.

Перевірка результатів роботи: здобувач освіти презентує анотації до творів музичної програми.

Тема 11. Жест – основа диригентської мови

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: удосконалення виконавської майстерності диригента.

Форма організації самостійної роботи: здобувач освіти опрацьовує фахову літературу з переліку рекомендованих джерел щодо «диригентської мови», як змісту багаторівневої комунікації між диригентом і оркестрантами, та диригентському жесту, як головному засобі трансляції інформації.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти стисло доповідає: яку нову для себе інформацію він отримав і які особисті думки має з цього приводу.

Тема 12. Напрацювання досконалої диригентської техніки

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: удосконалення виконавської майстерності диригента.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на досвід практичної роботи над творами музичної програми в класі і рекомендації та особистий показ викладача, здобувач освіти удосконалює власні навички з техніки диригування, опановуючи найбільш рельєфні, інформативні і ефективні варіанти диригентської аплікатури. Корисним є перегляд відео, на яких зафіксовано найкращі зразки проявів диригентського мистецтва.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти демонструє свої досягнення на прикладі творів програми, обговорює з викладачем враження від перегляду обраних відео-зразків.

Тема 13. Опанування навичок дорепетиторської роботи

Обсяг самостійної роботи 4 години.

Мета: удосконалення навичок практичної роботи диригента.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на знання набуті в класі, здобувач освіти самостійно моделює послідовність і засоби вирішення комплексу завдань, які повинен опрацювати диригент до першої зустрічі з оркестром. Таким чином відбувається формування сталого алгоритму практичної підготовки диригента до оркестрової репетиції. В процесі роботи здобувач освіти опрацьовує фахову літературу з переліку рекомендованих джерел щодо зазначеної проблематики.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти доповідає про результати самостійної роботи. На прохання викладача здатен схематично розкрити зміст дорепетиційної роботи.

Тема 14. Організаційні засади репетиційної роботи

Обсяг самостійної роботи 3 години.

Мета: удосконалення навичок практичної роботи диригента.

Форма організації самостійної роботи: спираючись на знання набуті в класі і фахову літературу з переліку рекомендованих джерел, здобувач освіти самостійно моделює виробничі ситуації, пов'язані з організацією роботи такого чисельного творчого колективу як оркестр.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти доповідає про результати самостійної роботи. На прохання викладача здатен розкрити зміст організаційних засад практичної діяльності оркестру.

Тема 15. Психологія і етика роботи з колективом

Обсяг самостійної роботи 2 години.

Мета: удосконалення навичок практичної роботи диригента.

Форма організації самостійної роботи: здобувач освіти здійснює комплексний критичний аналіз результатів власної практичної роботи з оркестром, спираючись на застереження і рекомендації викладача, особисті досвід, результати спостереження за роботою фахових диригентів, інформацію з рекомендованих джерел.

Перевірка результатів роботи: під час практичної частини заняття здобувач освіти доповідає про висновки щодо результатів аналітичної роботи із зазначенням висновків – які прийоми роботи і форми комунікації він вважає найбільш ефективними та яких недоліків слід позбутися.

Тема 16. Підготовка до концертного виступу.

Обсяг самостійної роботи 5 години.

Мета: опанування комплексом диригентських компетенцій.

Форма організації самостійної роботи: у процесі завершення формування комплексу диригентських компетенцій здобувач освіти, моделює акт публічного виступу під час Державної атестації в усіх можливих аспектах діяльнісної комунікації. У нагоді стануть перегляд доступних відео, де працюють відомі

диригенти, досвід відвідання живих оркестрових концертів та література зі списку рекомендованих джерел.

Перевірка результатів роботи: виконуючи програму в класі, здобувач освіти моделює акт публічного виступу під час Державної атестації в усіх можливих аспектах діяльнісної комунікації. Викладач здійснює відеофіксацію для обговорення і подальшого удосконалення диригентського комплексу здобувача освіти.

3. Рекомендовані джерела

1. Горбаль, Я. М. (2019). Комунікативні аспекти діяльності диригента [текст] / Я. Горбаль // Наук. вісн. / Одеська держ. муз. акад. імені А. В. Нежданової. — Одеса, 2019. — Вип. 28, кн. 2 : Музичне мистецтво і культура. — С. 106-117.
<https://doi.org/10.31723/2524-0447-2019-28-2.9>
2. Макаренко Г. Творчість диригента: естетична цінність гармонії / Герман Макаренко // Київське музикознавство : зб. ст. / Нац. муз. акад. України імені П. І. Чайковського [та ін.]. — К., 2007. — Вип. 23 : Культурологія та мистецтвознавство. — С. 160—170.
3. Лошков Ю. І. Володимир Андрійович Комаренко [Текст] : монографія / Ю. І. Лошков: Харківська держ. Акад. культури. — Харків, 2002. — 113 с.
4. Мурза С. М. Диригентський жест як інструментально-виконавський феномен : компаративно-технологічний підхід [Текст] : автореф. дис. ...канд. мистецтвознавства : 17.00.03 – муз. мистецтво / Мурза Світлана Анатоліївна: Одес. нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової. – Одеса, 2021. – 19 с.
5. Мурза С. М. Диригентський жест як об'єкт семіотичного аналізу [текст] / С. Мурза // Наук. вісн. / Одеська держ. муз. акад. імені А. В. Нежданової. — Одеса, 2019. — Вип. 29, кн. 1 : Музичне мистецтво і культура. — С. 42-51.
6. Стрілець А. М. Формування оригінального репертуару для оркестру народних інструментів ХНУМ імені І.П. Котляревського як історична місія Харківських композиторів (1950-1960) [текст] / А. Стрілець // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського. – Харків: ХНУМ, 2021. – Вип. 60. – С. 216-238.
7. Стрілець А. М. Теоретичні засади виховання диригента оркестру народних інструментів. [текст] / А. Стрілець // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П.Котляревського; ред.-упоряд. Ю.П.Величко, Л.В.Русакова. – Харків, ХНУМ, 2021. – Вип. 61. – С 26-49.
8. Стрілець А. М. Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту на здобуття ступеня Доктор мистецтва “Діяльність оркестру народних інструментів ХНУМ імені І.П.Котляревського в історичному хронотопі”/

А.Стрілець//Харківський нац. ун-т мистецтв імені І.П. Котляревського. – Харків: ХНУМ, 2022. – 148 с.

4. Рекомендовані інтернет-ресурси

1. Adenot, P. (2015) The orchestra conductor. *Transposition* [Online], 5 | 2015, Online since 22 November 2015, connection on 30 July 2019.
DOI : 10.4000/transposition.1296
<http://journals.openedition.org/transposition/1296>
2. Biasutti, M. (2013). Orchestra rehearsal strategies: Conductor and performer views. *Musicae Scientiae*. 17(1), 57–71.
DOI: 10.1177/1029864912467634
<https://www.researchgate.net/publication/258173330>